6. Латышев Л. К., Семенов А. Л. Перевод: теория, практика и методика преподавания. – М.: Академия, 2008. – 192 с.
7. Стаття «*Die Donbassisierung der Ukraine*» – https://ukraine-nachrichten.de/donbassisierung-ukraine-eine-feudale-bombe-unter-unsere-staatlichkeit_4430
8. Стаття «*Донбасизація України*» – http://zaxid.net/news
9. Тлумачний словник української мови – http://sum.in.ua/
10. DWDS – Wörterbuch – http://www.dwds.de/
11. Стаття *Die Einheit des Landes* – https://ukraine-nachrichten.de/einheit-landes-auftrag-osten_3990
12. Стаття *«Interview mit Pawlo Klimkin»* – http://www.ukrinform.de/rubric-politik/2023841-pawlo-klimkin-ukrainischer-auenminister.html
13. DWDS – Wörterbuch – http://www.dwds.de/
14. Стаття «*Інтерв'ю Павла Клімкіна*» – http://www.ukrinform.ua/rubric-politycs/2023230-pavlo-klimkin-ministr-zakordonnih-sprav-ukraini.html
15. Стаття «*Geschäfte im Krieg*» – https://ukraine-nachrichten.de/geschäfte-krieg_4295
16. Стаття «*Єдність країни : місія Сходу*» – http://gazeta.dt.ua/internal/yednist-krayini-misiya-shodu-_.html
17. Стаття «*Воєнно-польовий бізнес*» – http://gazeta.dt.ua/internal/voyenno-poloviy-biznes-_.html

УДК 811.161.2

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ГРУПА ДІЄСЛІВ ПЕРЕМІЩЕННЯ У ПРОСТОРІ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

К. Г. Лискова, О. О. Залужна

Анотація. У даній роботі розглядається лексико-семантична група дієслів переміщення у просторі у французькій мові. Методологічною основою роботи є три типи лінгвістичного аналізу: дефініційний та компонентний аналіз; описовий метод. У результаті проведеного дослідження в залежності від простору переміщення було виділено три групи дієслів переміщення, а саме у воді, суходолом, повітрям.

Ключові слова: дієслова переміщення, лексико-семантична група, сема, семантика.

1. Вступні зауваження. В данній статті досліджуються дієслова переміщення у воді, суходолом та повітрям, напр.: фр. *nager* ‘плавати’, *aller* ‘йти, ходити’, *fuir* ‘порхати’. Найбільш традиційною ланкою системної організації лексики є семантичні (або лексико-семантичні) групи (далі ЛСГ), які об’єднують слова однієї частини мови і в яких крім спільних граматичних сем є щонайменше ще одна спільна архісема. [1, с. 30]. Фундаментальною категорією людського буття є простір, одна з найбільш спільних форм існування вічної матерії. Рух визначається філософією як найважливіший її атрибут [2, с. 7]. Реальний фізичний простір не співвідноситься безпосередньо ні з однією мовною категорією, але в той же час пронизує багатьох з них [3, с. 98]. Категорія простору знаходить своє вираження в мові у різних частинах мови, у тому числі в дієсловах. Дієслова переміщення розглядались як складова частина ЛСГ «Дієслова переміщення» за семантичною ознакою «середовище руху» (В. Г. Гак [4], Н. Б. Іваницька [5], Е. Ф. Ярема [6]).

Об’єктом дослідження є дієслова переміщення суходолом, у воді та повітрям у французькій мові.

Предметом дослідження є семантика дієслів переміщення суходолом, у воді та повітрям у французькій мові.

Мета дослідження полягає у виявленні спільних рис дієслів переміщення суходолом, у воді та повітрям у французькій мові.

Матеріалом дослідження слугують 143 лексеми, одібрані шляхом суцільної вибірки із словника французької мови «Dictionnaire Le Petit Robert 2017».

2. Теоретичні засади дослідження. Слово можна розглядати з погляду його семантичної структури.

Терміном «семантична структура слова» у лінгвістичній літературі позначається:

1) структура (семантика) слова як єдність усіх його значень та граматичних форм;

2) структура кожного окремого значення.

Згідно з цим прийнято розмежування термінів: лексема – «слово» з усіма його значеннями; семема, або лексико-семантичний варіант – окреме значення лексеми [7, с. 5].

Основною одиницею лексико-семантичного ярусу вважається семема, або лексико-семантичний варіант, який за змістом дорівнює окремому значенню слова. Семема не є найпростішою одиницею при парадигматичному зіставленні з іншими семемами. Вона представляє собою структуру та включає ряд компонентів [7, с. 6].

Л. М. Васильєв вважає, що структурне членування семеми та виділення її складових компонентів може проводитися на основі різних підстав. За своєю функцією у складі різних лексичних та граматичних парадигм компоненти семем поділяються на інтегральні (архісеми) та диференційні [8, с. 26]. Архісема – це спільна (інтегруюча) для деякої групи слів сема родового значення, а диференційні змістові ознаки – це семи видового значення. Диференційні семи знаходяться з інтегральними семами у видо-родових відношеннях [9, с. 200]. Архісеми відображають ознаки, які властиві цілим класам об'єктів. Наприклад, у дієсловах фр. *flâner* 'фланірувати', *nager* 'плавати', *voler* 'літати' архісемою є значення «пересуватися».

У мові слова не ізольовані один від одного, а вступають у різноманітні відношення з іншими словами, утворюючи певну систему. Лексика являє собою сукупність окремих систем, або підсистем, які називаються семантичними полями, всередині яких слова пов'язані між собою відношеннями взаємного протиставлення. Засновником теорії семантичного поля вважається німецький вчений Йост Трір [10].

У сучасному мовознавстві семантичне поле визначається як сукупність мовних одиниць, які об'єднані спільністю змісту та відображають понятійну, предметну чи функційну подібність позначуваних явищ. Семантичне поле характеризується такими властивостями:

- наявність семантичних відношень, так званих кореляцій, між його складовими;
- системним характером цих відношень;
- взаємозалежністю та взаємовизначальністю лексичних одиниць;
- відносною автономністю поля;
- безперервністю позначення його смислового простору;
- взаємозв'язком семантичних полів у межах всієї лексичної системи (усього словника).

Слова можуть об'єднуватися один з одним на основі спільності граматичного значення (слова однієї частини мови), на основі спільності морфемного складу (слова, які містять однаковий корінь або суфікс) та на основі яких-небудь асоціацій у сфері лексичного значення. Між словами виявляються два типи семантичних асоціацій – за подібністю та за суміжністю. У першому випадку слова означають поняття, що виступають як видові відносно будь-якого родового поняття. Дієслово фр. *aller* 'йти, ходити' викликає й інші дієслова за асоціацією, які означають переміщення: фр. *marcher* 'ходити, маршірувати', *courir* 'бігти', *venir* 'приходити', *arriver* 'прибувати'. Слова, що об'єднуються за подібністю значення, складають лексико-семантичні групи (ЛСГ). Але між словами встановлюються й асоціації за суміжністю значення. Дієслово фр. *conduire* 'вести' викликає ряд понять, пов'язаних з їздою: інтенсивність – фр. *vite* 'швидко', l*entement* 'повільно', засіб переміщення – фр. *une voiture* 'автівка', *un bus* 'автобус' [11, с. 150].

У реальній дійсності предмети розпізнають не так, як дії або процеси, а останні – не так, як властивості або ознаки предметів. Кожен з цих класів об'єктів має власні одиниці виміру та функціонування. Дієслово, пов'язане, перш за все, з формами екзистенції матерії, руху у часі та просторі, формує на основі своєї головної поняттєвої ознаки значення, які в корні відрізняються від предметних. Називаючи дії та стани, дієслово характеризується такими значеннями, які відображають характер дії , особливості перебігу певного процесу, спосіб його реалізації, його джерело та кінцевий результат [12, с. 101].

Лексико-семантичні групи об'єднують слова однієї частини мови однакової предметної спрямованості, і в цьому відношенні вони зближаються з тематичними, термінологічними та

синонімічними групами слів. Під першою частиною визначення «лексико-семантична» мається на увазі, що такі групи об'єднують слова однієї частини мови, у яких, окрім спільних граматичних сем, є ще принаймні одна спільна сема – категорійно-лексична (архісема). Тобто одиниці мови у групі не тільки належать до однієї частини мови, але в їхньому значення ще є спільний компонент [13, с. 178]. Слово підлягає аналізу як лексема у всіх своїх формах та лексичних значеннях. Об'єднання слів як одиниць словникового складу відбувається завдяки основній для слова ознаці – лексичному значенню слова. У цьому випадку лінгвістичному аналізу підлягають не тільки семантичні зв'язки слів, як синонімічних чи антонімічних рядів, а й його лексико-граматичні зв'язки, у формі яких реалізуються окремі значення слова. Внутрішньогрупові семантичні відмінності слів виражаються різними видами словесних зв'язків: формами одного й того ж слова, різноманітними словосполученнями у межах синтагми та постійними протиставленнями у системі лексики в цілому (синонімічні, антонімічні ряди слів) [14, с. 137].

Наприклад, у слові фр. *flâner* 'переміщуватись за допомогою ніг, не маючи певного напрямку чи мети' граматична сема «дія предмета» уточнюється інтегральною семою фр.*aller*, а конкретизаторами служать диференційні семантичні компоненти фр. *à pied* 'пішки', *sans la direction* 'без напрямку', *sans le but* 'безцільно'.

3. Результати дослідження. У сучасній лінгвістиці у значенні слова виокремлюють смислове ядро та периферію. Ядро складається з архісеми (тобто родової інтегральної семи) та диференціальної семи (видової, гіпосеми).

Архісемою в групі дієслів переміщення у воді можна вважати «рух у водному середовищі», бо цей семантичний компонент наявний у кожній досліджуваній лексемі. Наприклад, фр. *nager* 'знаходитись на поверхні води, плавати', *voguer* 'пересуватися у воді', *flotter* 'триматися на поверхні води, не тонути' [4]. У всіх цих лексемах наявна сема «рух у воді», що їх об'єднує.

Окрім інтегральних сем, також виділяють диференційні компоненти. Слід відзначити, що при розгляді дієслів переміщення у воді важливу роль мають такі семантичні ознаки, як «активне/пасивне плавання». Переміщення у воді можна розглядати у горизонтальній та вертикальній площинах. До того ж у вертикальній площині суб'єкт може рухатися вгору або донизу, що також може поділятися на активне чи пасивне. В горизонтальній площині можна виділити групу дієслів, що позначає активний/пасивний рух чи переміщення за допомогою суден.

Таблиця 1

Лексико-семантична група дієслів переміщення у воді

	К-сть	%	Приклади
1. Переміщення у воді в горизонтальній площині	**24**	**72,7**	
1.1. Активне	15	45,5	*nager* 'знаходитись на поверхні води, плавати'
1.2. Пасивне	6	18	*drifter* 'переміщатися на поверхні води під силою потоку повітря чи води'
1.3. За допомогою суден	3	9	*croiser* 'пересуватися, мандрувати на човнjv/і або кораблі'
2. Переміщення у воді в вертикальній площині	**9**	**27,3**	
2.1. Переміщення вгору	5	15	*émerger* 'з'являтися на поверхні, спливати'
2.2. Переміщення донизу	4	12	
2.2.1 Активне	2	6	*plonger* 'стрибнути у воду'
2.2.2 Пасивне	2	6	*noyer* 'йти на дно'
Всього	**33**	**100**	

В. Г. Гак вважає, що до основних компонентів руху можна віднести наступні параметри: «незалежність/залежність руху» (А), «направлення руху»(В), «спосіб руху» (С), які як найбільш великі семантичні компоненти відносяться до розряду семантичних категорій [15].

1. Категорія незалежність/залежність руху (А) виражає відношення дії до суб'єктів і утворює опозицію двох субкатегорій: А1 позначає, що субстанція рухається самостійно, А2 показує, що переміщення є результат впливу іншої субстанції. Компонент А виражається: а) кореневими морфемами: *courir* ‘бігти’ (А1) – *mener* ‘вести’ (А2); б) є зворотна формою дієслова: *déplacer* ‘переміщати’ (А2) - *se déplacer* ‘переместися’ (А1).

2. Категорія напрямку руху (В) нерідко вважається основним семантичним компонентом дієслів руху. Всередині цієї категорії може бути виділений ряд аспектів.

Аспект В1 – загальна спрямованість або неспрямованість руху. Вона виражається у французькій мові протиставленням дієслівних лексем *aller/marcher* ‘йти/ходити’.

Аспект В2 вказує на зміну маршруту. Усередині даної категорії можна виділити наступні субкатегорії: 1) йти вперед: *s'avancer* ‘просуватися’; 2) йти в сторону: *tourner* ‘повернути’; 3) рух в обидва кінці: *se disperser* ‘поширюватися’; 4) йти назад: *retourner* ‘повертатися’ (французький префікс re-).

3. Категорія спосіб руху (С) утворює багатошаровий ряд аспектів і субкатегорій, які характеризують рух в залежності від середовища, у якому воно відбувається, природи суб'єкта, ступеня його участі в русі, переривчастості/неперервчастості процесу руху, природних особливостей рухомих суб'єктів і т. д.

Усередині категорії С виділяється аспект С1 – інтенсивність: фр. *s'élancer* ‘кинутися вперед’, *se précipiter* ‘поспішати’, *accélérer* ‘прискорювати’ та ін. В. Г. Гак виділяє також аспект С2, який вказує на подолання/неподолання перешкоди на своєму шляху.

Таблиця 2

Лексико-семантична група дієслів переміщення суходолом

	К-сть	%	Приклади
1. Залежність/незалежність переміщення	**37**	**50**	
1.1. Активне	18	24,3	*courir* ‘бігти’
1.2. Пасивне	9	12,2	*déplacer* ‘переміщати’
1.3. За допомогою транспортних засобів	10	13,5	*conduire* ‘вести автівку’
2. Напрямок руху	**31**	**41,9**	
2.1. Загальна спрямованність/ неспрямованність руху	23	31,1	*aller* ‘йти, ходити’
2.2. Зміна маршруту	8	10,8	*tourner* ‘повернути, змінити напрямок руху’
3. Спосіб руху	**26**	**35,1**	
3.1. Інтенсивність	8	10,8	*s'élancer* ‘кинутися вперед’
3.2. Подолання/неподолання перешкоди	18	24,3	*s'échapper* ‘вирватися, збігти’
Всього	**74**	**100**	

Таким чином, аналіз групи дієслів руху суходолом у французькій мові показав, що семантичні категорії «напрямок руху», «спосіб руху», «залежність/незалежність руху» відображають певні аспекти реальних ситуацій переміщення і виступають в якості основних ознак в структурі лексико семантичної групи досліджуваних дієслів. Крім загальних параметрів руху, виділяються також додаткові характеристики, в які включаються приватні семантичні компоненти. В ознаку «якість руху», наприклад, входять компоненти, що позначають труднощі в пересуванні (фр. *se traîner* ‘повзти’), легкість руху (*glisser* ‘ковзати’), особливу манеру руху (*galoper* ‘скакати’), безцільність переміщення (*se balader* ‘прогулюватись’).

Інтегральною семою у групі переміщення у повітрі виявилась сема ‘переміщення у воздушному просторі’, що втілюється у значеннях наступних лексем: фр. *voler* ‘летіти, виконувати політ’, фр. *voleter* ‘пурхати’, фр. *fuir* ‘швидко пролітати’.

Суб’єктом фр. *voler* може виступати не тільки людина, а й літак, корабель або ракета, але в цьому контексті частіше використовуються загальне дієслово переміщення – фр. *aller* ‘йти, ходити’.

Таблиця 3

Лексико-семантична група дієслів переміщення повітрям

	К-сть	%	Приклади
1. Переміщення повітрям в горизонтальній площині	**11**	**52,3**	
1.1 Активне	6	23,8	*voler* ‘летіти’
1.2 Пасивне	1	9,5	*lancer* ‘переміщатися під силою потоку повітря’
1.3 За допомогою транспортних засобів	4	19	*transiter* ‘пересуватися, мандрувати повітряним транспортом’
2. Переміщення повітрям в вертикальній площині	**10**	**47,6**	
2.1 Переміщення вгору	6	28,6	*s'envoler* ‘взлетіти’
2.2 Переміщення донизу	4	19	*s'affaler* ‘впасти’
Всього	**21**	**100**	

У французькій мові також є ряд дієслів, які вживаються для опису польотів птахів та комах. Наприклад, фр. *voleter* ‘порхати’, *papillonner* ‘порхати, легенько рухати крилами’, *voltiger* ‘порхати, крутитись у повітрі’.

4. Висновки.

4.1. Основною лексико-семантичною категорією є лексичне значення слова, під яким мається на увазі особлива мовна форма відображення дійсності. Значення дієслів переміщення представляє собою набір компонентів – сем, що утворюють певну систему.

4.2. В залежності від простору переміщення було виділено три лексико-семантичні групи дієслів руху, а саме: у воді, суходолом та повітрям.

4.3. У групі дієслів переміщення у воді найбільш продуктивною виявилась група дієслів зі значенням переміщення у горизонтальній площині (24 одиниці (72,7 %)), найменш численною – зі значенням переміщення вгору у водному просторі.

4.4. Аналіз структури значення дієслів переміщення суходолом у французькій мові дозволив виявити найбільш продуктивну групу дієслів, відібрану за критерієм «залежність/незалежність переміщення» (37 одиниць, (50 %)).

4.5. Для дієслів переміщення повітрям найбільш характерною ознакою було рух в горизонтальній площині (11 одиниць, (52,3 %)).

4.6. На основі семантичного аналізу було виявлено наступні спільні семантичні ознаки: «залежність переміщення», «незалежність переміщення», «напрямок руху».

Аннотация. В данной работе рассматривается лексико-семантическая группа глаголов перемещения во французском языке. Методологической базой работы являются три типа лингвистического анализа: дефиниционный и компонентный анализ; описательный метод. В результате проведенного исследования в зависимости от пространства перемещения было выделено три группы глаголов перемещения, а именно в воде, на суше и в воздухе.

Ключевые слова: глаголы перемещения, лексико-семантическая група, сема, семантика.

Abstract: *The article deals with the lexico-semantic group of verbs of movement in French. The methodological basis is the systematic approach, the use of such methods and ways of linguistic analysis as differential, component analysis and the descriptive method. As a result of the study depending on space of movement three groups of verbs of movement were set off, namely: in water, on the ground, by air.*

Keywords: verbs of movement, lexico-semantic group, seme, semantics.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конецкая В. П. Введение в сопоставительную лексикологию германских языков. Учебное пособие / В. П. Конецкая. – М.: Высшая школа, 1993. – 201 с.

2. Чокубаева А. К. Лексико-семантический анализ глаголов в английском языке и их сопоставление с русским и кыргызским языками: дис. …канд. филол. наук: 10.02.20 / А. К. Чокубаева. – Бишкек, 2007. – 22 с.

3. Греймас А-Ж. Структурная семантика. Поиск метода / А-Ж. Греймас. – М.: Академический проект, 2004. – 368 с.

4. Гак В.Г. Пространство мысли (опыт систематизации слов ментального поля) // Логический анализ языка. Ментальные действия. М.: Наука, 1993. – С. 22–29.

5. Іваницька Н. Б. Дієслівне вираження мікрокатегорії «рух» в українській та англійській мовах / Н. Б. Іваницька // Наук. вісник Чернівецького ун-ту. Серія «Філологічні науки». – Вип. 86. – Чернівці, ЧНУ, 2010. – С. 97–105.

6. Ярема Е. В. Функционально-семантические особенности глаголов движения (на материале разносистемных языков): дис. …канд. филол. наук: 10.02.19 / Е. В. Ярема. – Майкоп, 2008. – 23 с.

7. Левицкий В. В. Семантика и фонетика / В. В. Левицкий. – Черновцы, 1973. – 301 с.

8. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – М., Наука, 1974. – 447 с.

9. Алефиренко Н. Ф. Спорные проблемы семантики / Н. Ф. Алефиренко. – М., 2005. – 350 с.

10. Трир Й. Немецкая лексика понятийной области интеллектуальных свойств. История языкового поля с древнейших времен до начала 13 века. М., 1931. – 347 с.

11. Гак В. Г. Беседы о французском слове. М.: Едиториал УРСС, 2004. – С. 80–153.

12. Кубрякова Е. С. Части речи в ономасиологическом освещении. – М.: Наука, 1978. – 114 с.

13. Кацнельсон С. Д. Типология языка и речевое мышление. – 4-е изд. – М.: Либроком, 2009. – 218 с.

14. Розина Р. И. Семантическое развитие слова в русском литературном языке и современном сленге: глагол. – М.: Азбуковник, 2005. – 302 с.

15. Вейнрайх У. О семантической структуре языка / У. Вейнрайх // Новое в лингвистике. – Вып. 5: Языковые универсалии. – М.: Прогресс, 1970. – С. 163–249.

УДК 81’25

СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ВЛАСНИХ НАЗВ УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖ. К. РОЛІНҐ «ГАРРІ ПОТТЕР І ФІЛОСОФСЬКИЙ КАМІНЬ»)

Д. К. Островський, Г. В. Ситар

Анотація. У статті визначено, які способи перекладу за класифікацією В. І. Карабана і в якій кількості було використано під час перекладу власних назв у романі Дж. К. Ролінґ «Гаррі Поттер і філософський камінь» українською та російською мовами. Було створено таблицю, яка містить перелік власних назв роману в оригіналі та їхніх відповідників в українському та російському перекладах. Виявлено, за допомогою яких способів перекладу лексичних одиниць було перекладено власні назви, з’ясовано частоту використання того чи іншого способу під час діяльності обох перекладачів.

Ключові слова: переклад лексичних одиниць, способи перекладу, перекладознавство, безеквівалентні лексичні одиниці, переклад власних назв.

Проблема перекладу власних назв з однієї мови на іншу завжди була і залишається актуальною для перекладачів усього світу. Особливо це стосується перекладу художніх творів. Незважаючи на значний досвід у вивченні закономірностей перекладацького процесу загалом, питання перекладу власних назв потребує подальшого дослідження.

Сьогодні в перекладознавстві існують різні класифікації, покликані впорядкувати процес перекладу для його кращого вивчення і розуміння. Пропоноване дослідження може допомогти у вивченні основних закономірностей при перекладі власних назв у художніх текстах з англійської на українську та російську.

Мета статті – з’ясувати, які способи перекладу і з якою частотою було використано під час перекладу українською і російською мовами власних назв у романі «Гаррі Поттер і філософський камінь».

Поставлена мета передбачає виконання наступних завдань:

- опрацювати текст роману Дж. К. Роулінґ «Гаррі Поттер і філософський камінь», його український переклад Віктора Морозова (видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА») і російський переклад Ігоря Оранського (видавництво «Росмэн»): зіставити ці два тексти, визначити, які способи перекладу лексичних одиниць використовувалися під час перекладу власних назв;